ISSN 1302-4191

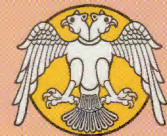
G.7

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

YIL: 2012
CİLT: 15
SAYI: 2

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

BİLİM KURULU

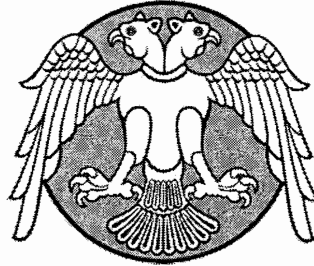
BU SAYININ HAKEMLERİ

ISSN: 1302-4191

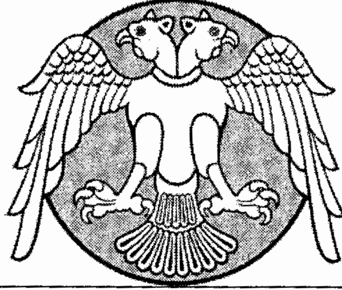
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU

SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

HAKEMLİ DERGİ

Cilt: 15 Sayı:2
KONYA 2012

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU
SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ
Yıl: 2012 Cilt: 15 Sayı: 2

SAHİBİ
Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Adına
Yüksekokul Müdürü Doç. Dr. Mikail ALTAN
•
ISSN: 1302-4191
•

İLETİŞİM
Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
Alâeddin Keykûbat Yerleşkesi Selçuklu, 42079-KONYA
Telefon: +90 332 241 00 58 - Belgeç / Faks: +90 332 241 00 60
Web: http://www.sbmyo.selcuk.edu.tr
e-mail: sosbilmyo@selcuk.edu.tr; sbmyodergi@gmail.com
Baskı: SÜ Basımevi / 0332 241 18 44
•
Dergide yer alan yazıların dil ve bilim sorumluluğu yazara aittir.

İÇİNDEKİLER

1917 YILI ORTALARINDA OSMANLI DEVLETİ'NİN I. DÜNYA SAVAŞI'NDAN ÇEKİLMESİNİN SAĞLANMASI TEŞEBBÜSÜ[*]

The Initiative of Insuring Ottoman State's Withdrawal from World War I in mid-1917.

Dr. İsmail KÖSE[**]

ÖZET

Dünya Savaşı devam ederken, 1917 yılının başından itibaren ABD'nin Almanya'ya savaş ilan etmesi kaçınılmaz hale gelmişti. Nisan ayı başında ABD, Almanya ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu'na savaş ilan ederken Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'a savaş ilan etmemeyi çıkarlarına uygun gördü. Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edilmemesinin en önemli nedeni Osmanlı topraklarındaki Amerikan müesseseleri ile Amerikalı misyonerlerin faaliyetleriydi. Bir savaş ilanı kazançtan çok kayba neden olacaktı. Amerikan Hükümeti'nin bu planına karşın, 20 Nisan'da Babıâli'nin isteği ile iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler sonlandırıldı. Diplomatik ilişkilerin sonlandırılmasından yaklaşık bir ay sonra ABD'de Osmanlı Devleti'nin İtilaf Blok'undan ayrılarak savaştan çekilmesinin sağlanması gündeme geldi. Teşebbüsün öncülüğünü I. Dünya Savaşı'nın ilk iki yılında İstanbul'da büyükelçi olarak görev yapmış olan Henry Morgenthau üstlenmişti. Siyonistlerin ve İngiltere'nin savaş planları ile Filistin'i işgal niyetleri bu teşebbüsün başarılı olmasını engelledi ve aynı yılın sonunda İngiltere Filistin'i işgal ederek ileride kurulacak Yahudi Devleti için ilk adımı attı.

•

ANAHTAR KELİMELER

Henry Morgenthau, Balfour, Filistin, Barış girişimi, Osmanlı Devleti, Siyonistler

•

---

[*] Bu makale Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Prof. Dr. Hikmet Öksüz yönetiminde hazırlanmış olan **"Türk-Amerikan Diplomatik İlişkilerinin Yüksek Komiser Amiral Bristol'un Günlük ve Raporlarına Yansıması (1917-1927)"** konulu doktora tezinden üretilmiştir.

[**] Karadeniz Teknik Üniversitesi.

ABSTRACT

While WWI was going on, at the beginning of 1917, declaration of war to Germany by USA was an inevitable case. In April USA declared war to Germany and Austrian Hungarian Empire yet it was for the interest of USA not to declare war to Ottomans and Bulgaria. The most important reasons made USA not to declare war to Ottoman State; were American institutions and activities of American missionaries in Ottoman Lands. Declaration of war will harm American interests. Despite this plan of American Government, in April 20 by the demand of Sublime Porte diplomatic relations of both countries ruptured. About one month after the interruption of diplomatic relations, it is planned to separate Ottomans from Germany and withdraw from the war. Henry Morgenthau, former USA ambassador to Istanbul was the banner bearer of this attempt. Zionist and British war plans and the intention to occupy Palestine made this attempt stubborn. At the end of the same year Palestine was occupied by Britain. Thus the first step for a Jewish State was taken.

•

KEY WORDS

Henry Morgenthau, Balfour, Palestine, Peace initiative, Ottoman State, Zionists

GİRİŞ

Almanya'nın denizaltı saldırılarını durdurmayı reddetmesi, zorda olan İngiltere ve Fransa'nın kışkırtması ve ABD'deki savaş lobilerinin teşviki ile Amerika Birleşik Devletleri'nin 1917 yılı başında önce Almanya'ya daha sonra da Avusturya'ya savaş ilan etmesiyle İttifak Devletleri arasındaki cephe genişlemiş oldu. İlk anda ABD, Almanya ve Avusturya'yı düşman ilan etmiş fakat diğer iki İttifak üyesini, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ı aynı kategoriye koymamıştı. Fakat Almanya'nın baskısı sonucu 20 Nisan 1917 tarihinde Osmanlı Devleti Dışişleri Bakanı Ahmet Nesimi Bey'in isteğiyle iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler resmen kesilmişti. Diplomatik ilişkiler kesildiği esnada İstanbul önlerinde bulunan Amerikan Donanmasına ait *Scorpion*[1] adlı savaş gemisi belirlenen süre içerisinde Türk karasularını terk etmediği için savaş süresince harp ekipmanları sökülerek İstanbul'da bekletildi.

ABD'nin katılımı ile savaşın dengesi İtilaf Devletleri lehine değişmiştir. Fakat güç dengesindeki bu etkili kaymaya rağmen İtilaf Blok'u belirtilen aylarda savaşın kazanılacağından emin değildir ve İttifak Cephesinde gedik açılması ya da en azından cephenin zayıflatılması için çareler aranmaya başlanmıştır. Bu arayışlar esnasında İstanbul Eski Büyükelçisi Henry Morgenthau'nun fikir babalığını yapmış olduğu bir teşebbüs dikkati çeker. Plan, Türk-Amerikan diplomatik ilişkileri kesildikten hemen sonra gündeme gelmiştir ve Osmanlı Devleti'nin savaş dışı bırakılmasını amaçlıyordu.

Bu amaçla plan Başkan Wilson'un onayına sunuldu. Başkan Wilson ve Dışişleri Bakanı Lansing teşebbüsün denemeye değeceğine karar vererek, Morgenthau ile birlikte iki Siyonist Yahudi işadamını bu girişimi başarıya ulaştırmakla görevlendirdi. Plana göre; Osmanlı Devleti İttifak Blok'undan kopartılarak ayrı barış imzalaması sağlanacaktı. İlk bakışta Osmanlı Devleti için de oldukça kabul edilebilir bir durum gibi görünen bu plan aslında savaş sonrasında uygulamaya konulacak yeniden yapılanmanın erken uygulaması

---

[1] Amerika'nın Almanya'ya resmen savaş ilan etmesinden sonra 10 Nisan 1917 tarihinde verilen nota ile Amerikan savaş gemilerinin 24 saat içinde Türk sularını terk etmesi istenmişti. *Scorpion* verilen sürede Türk sularından ayrılamadığı için alıkonulmuş üç subay ve 56 gemiciden oluşan mürettebat İstanbul'da kalmıştı. Bu nedenle Amerikalılar Osmanlı Devleti'nden kara yoluyla ayrılmıştı. *Scorpion*'un harp ekipmanı söktürülmüş, mürettebata diplomatik kurallar çerçevesinde nazik davranılmış, barış dönemindeki muamele yapılmıştı. Scorpion Haliç önünde demirliydi ve bir keresinde İngiliz denizaltıların fırlattığı torpido *Scorpion*'un birkaç metre uzağında infilak etmişti. Bkz. **New York Times,** *"Kind to Scorpion's Men",* August 26, 1918.

niteliğindeydi. Belirtilen teşebbüs İngiltere ve ABD'deki Siyonistlerin engellemesi nedeniyle başarıya ulaşamamıştır.

Amerikan Hükümeti'nin bu teşebbüsünün başarılı olması halinde, Osmanlı Devleti'nin yaklaşık bir buçuk yıl önce savaştan çekilmesinin sağlanarak, son bir buçuk yılda uğramış olduğu insan ve toprak kayıplarının engellenebileceği akla gelebilir. Fakat şu da unutulmamalıdır ki, üç ABD temsilcisine verilen talimatta, İstanbul'daki Türk egemenliğinin sonlandırılması, azınlıklara bağımsızlıklarının verilmesi ve kapitülasyonların kaldırılmasının söz konusu dahi olamayacağının Türklere bildirilmesi ve bu konularda pazarlık yapılmaması istenmişti.

Teşebbüsün ABD'de Gündeme Gelmesi ve Planlanması

Türk Amerikan diplomatik ilişkileri 20 Nisan 1917 tarihinde kesildi. Mayıs ayı ortalarında ise ABD'nin İstanbul eski Büyükelçisi Henry Morgenthau'nun (27 Kasım 1913-Şubat 1916) girişimleri ile Filistin'de kurulacak Yahudi Devleti'ne destek sağlanabileceği de düşünülerek Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında ayrı bir barış yapılması için Babıâli ile temasa geçilmesi planlandı. Morgenthau böylece, İskenderun civarına bir grup Amerikan askeri çıkartılmasının ve Osmanlı toprakları bütün halinde tutularak savaştan sonra bir Suriye ve Ermenistan vesayeti kurulmasının mümkün olabileceğini düşünüyordu.[2] Teşebbüs somutlaştırılmadan önce İstanbul'daki ABD Büyükelçisi Abram I. Elkus'un[3] özel sekreteri M. Alsberg'in vermiş olduğu rapor ve bilgileri Dışişleri Bakanı Robert Lansing Başkan Wilson'a iletti. Alsberg İstanbul'dan 6 Nisan'da ayrılmıştı ve bu tarihte henüz iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler kesilmemişti. Alsberg'in vermiş olduğu bilgilere göre; İstanbul'da ekonomik durum iflasın eşiğine gelmişti. Osmanlı Devleti için tek ümit Amerikan sermayesiydi. Ayrıca, savaştan sonra Almanya'nın vasal devleti haline gelmek istemeyen Türk Hükümeti barış görüşmelerine hazır görünüyordu. Alsberg; Babıâli'nin İstanbul'u, Mısır benzeri himaye altında olsa bile elinde tutmak için Filistin, Suriye ve Ermenistan'dan vazgeçmeye razı olduğunu düşünüyordu. Alsberg'e göre; Türklerin Almanların isteklerine istemeyerek de olsa boyun eğmesini sağlayan tek neden Alman zırhlıları Yavuz (*Goben)* ve Midilli *(Breslau)*'nun İstanbul önlerinde demirlemiş olması

---

2 Jehuda Reinharz, "His Majesty's Zionist Emissary: Chaim Weizmann's Mission to Gibraltar in 1917", **Journal of Contemporary History,** S. 27, No: 2, Nisan 1992. s. 260.

3 ABD Elçisi A. I. Elkus tifüs hastalığına yakalandığı için diplomatik ilişkilerin kesilmesinden sonra Haziran ayı başına kadar İstanbul'da kalmaya devam etmek zorunda kalmıştı. **New York Times**, *"Let Elkus Remain",* May 5, 1917. s. 5.

gerçeğiydi. ABD, Osmanlı Devleti'ne Almanya'dan ayrılarak barış için teklifte bulunursa ve iki Alman gemisi batırılırsa Osmanlı Devleti'nin savaştan çekilerek barış imzalaması teşebbüsünün başarıya ulaşmasını mümkündü. ABD basınında da bu yönde haberler çıkıyordu.[4]

Görüldüğü gibi böyle bir girişimden en çok faydalanacakların başında ABD ve İtilaf Devletleri geliyordu. Çünkü 1917 yılı ortalarında İtilaf Devletleri'nin savaşı zaferle sonuçlandıracağı kuşkuludur. Her iki blokun vatandaşlarında savaş yorgunluğu ve bitkinliğinin başlamış olması bu tür girişimleri kaçınılmaz hale getirmişti. Teşebbüsün başarıya ulaşması halinde Alman cephesi güç kaybetmiş olacaktı. Alsberg'in söylediklerini Eski Büyükelçi Henry Morgenthau da teyit etmiş ve İsviçre'de bulunan Osmanlı kabine üyesi iki eski bakan ile belirtilen teşebbüsü görüşmek için İstanbul'a gitmeyi kabul edeceğini bildirmişti. Lansing, "böyle bir teşebbüsün başarı şansının ellide bir bile olsa denemeye değeceği" fikrindeydi. Çünkü Osmanlı Devleti'nin savaştan çekilmesi Bulgarları da ayrı barış imzalamaya teşvik edecekti.[5] Lansing teşebbüsten İngiliz Dışişleri Bakanı A. Balfour'a da bahsederek Balfour'un olumlu görüşünü aldı. Bu esnada İsviçre'de bu amaca yönelik bazı çalışmaların yürütüldüğü bilinmekteydi. İngiliz Dışişleri Bakanı, İsviçre'nin casuslar ile dolu olduğunu söyleyerek planın uygulanmasında Mısır'ın üs seçilmesinin daha uygun olacağını belirtti. Balfour'un önerisi kabul edildi.[6] Planın uygulanması için Başkan Wilson'un nihai kararı ve onayı beklenmeye başlandı.[7] Amerikan Hükümet yetkilileri Osmanlı Devleti ile ayrı barış imzalanabileceği ihtimalini denemeye karar vermişti. ABD arşivlerindeki belgelere göre; bu dönemde İtilaf Blok'u savaştan zaferle çıkacağından emin değildi ve zaferi garanti altına almak için İttifak Blok'u cephesinde gedik açarak çatlak oluşturmaya çalışmaktaydı.

Bu esnada ABD'de bulunan Balfour her ne kadar Lansing'in planını olumlu karşılamış ise de, aynı tarihlerde İngiliz Kraliyet Savaş Konseyi'nde,

---

4 **New York Times,** *"Turks Ready to Open Dardanelles to All",* May 10, 1917. s. 4; **New York Times,** *"Elkus Arrives at Berne",* June 4, 1917. s. 2; Benzer ifadeler İngiliz Savaş Kabinesi raporlarında da yer almaktadır. Bkz. *Peace Negotiations With Turkey,* **British War Cabinet Records** "**BWCR**" olarak kısaltılacaktır), G.T. 2648, Secret, November 1917. s. 2.

5 Reinharz, agm. s. 261; Haziran ayında ise; A. I. Elkus'un ABD'ye dönerken Viyana'da Avusturya-Macaristan Hükümeti ile görüşerek savaştan çekilmeleri karşılığında ABD'nin Avusturya'ya 2.000.000.000$ kredi açacağını söylediği söylentisi yayılmıştı. Elkus Amerika'ya vardığında bu iddiaları ilk defa duyduğunu söyleyerek yalanladı. **New York Times,** *"Ambassador Elkus Denies Berlin Tale",* July 5, 1917. s. 5.

6 Reinharz, agm. s. 262.

7 *The Secretary of State to President Wilson,* Washington, May 17, 1917. **Papers Relating to Foreign Relaitons of US** (bundan sonra "**PRFRUS"** olarak kısaltılacaktır.) **1917, Supplement 2 to the World War I**, C. II, Washington: Government Printing Office, 1932. s. 17-19.

İngiltere zafer kazanırsa savaşın temel amaçlarından bir tanesinin Osmanlı Devleti'nin tamamen ortadan kaldırılması olacağını ilan etmişti. Arabistan, Dicle-Fırat arasındaki bölge, İstanbul, Suriye, Ermenistan ve Anadolu'nun güney kısımları Türklerden alınacaktı. Türk Devleti bundan sonra yaşamaya devam edebilirse Anadolu'nun kalan kısmında İtilaf Devletlerinin sömürgesi olarak varlığını belki sürdürebilecekti.[8] Balfour'un belirttiği savaş amaçları daha sonra Başbakan Lloyd George tarafından da tekrarlanmıştır.

Plan 18 Mayıs'ta Wilson'a iletilmiş ve diğer İtilaf Devletleri temsilcileri tarafından da uygun görülmüştü. Wilson da, Osmanlı Devleti'nin savaştan ayrılması ile Almanya'nın daha kolay teslim olacağını umuyordu. Üç Yahudi, Harvard Üniversitesi Hukuk Profesörü Dr. Felix Frankfurter, New Yorklu işadamı Elihu Lewin Epstein ve İstanbul Eski Büyükelçisi Henry Morgenthau'nun birlikte bu gizli görevi üstlenmesine karar verildi. Görev gizli tutularak, kamuoyuna Filistin'deki Yahudilere karşı yapılan baskıların sona erdirilmesi amacıyla gerçekleştirileceği bilgisi sızdırıldığı için gazeteler de bu yönde haberler yayınlıyordu.[9] Hedef saptırma operasyonu da başarıyla tamamlanmıştı. Morgenthau'nun yol arkadaşları Frankfurter ve Epstein, aynı zamanda koyu Siyonistlerdi. Morgenthau her ne kadar anılarında "Siyonist taraftarı olmadığını" iddia etse de,[10] 1914 yılında Filistin'e gerçekleştirmiş olduğu yolculuğunda Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa ile görüşmüş ve "Siyonistlerin Osmanlı İdaresi ile (İttihat Terakki) anlaşarak amaçlarına ulaşmasının yakın olduğunu" söylemişti.[11] Ayrıca İstanbul'daki Büyükelçiliği esnasında Filistin'e yerleşen Siyonist Yahudilere önemli miktarda yardım sağlamıştı.[12] Morgenthau ve yol arkadaşlarına verilen talimatta, heyetin İstanbul'a ulaştıktan sonra; İstanbul'daki Türk egemenliğinin sona ereceği ve

---

8 *Mr. Balfour's Statement on Foreign Policy to the Imperial War Council,* **PRFRUS 1917, Supplement 2 to the World War I**, C. II**,** age. s. 20-23; **Chicago Daily Tribune**, *"Premier Tells Britain's' Aims; Kaiser Must Yield Conquests",* January 6, 1918. s. 1.

9 F. W. Brecher, "Revisiting Ambassador Morgenthau's Turkish Peace Mission of 1917", **Middle Eastern Studies,** S. 24, No 3, Temmuz 1988. s. 357; **New York Times**, *"Warns of New Atrocities"* May 17, 1917. s. 5; **New York Times**, *"Diversions of the Turk"*, May 25, 1917. s. 10; **Washington Post**, *"Removal of Papal Seat to Jerusalem not Probable"* , June 3, 1917. s. E4; *The Special Agents (Morgenthau, Frankfurter) to the Secretary of State,* Madrid, July 8, 1917. **PRFRUS 1917, Supplement 2 to the World War I**, C. I, age., s. 120-21; Reinharz, agm. s. 262.

10 Henry Morgenthau, in Collaboration with French Strother, **All In A Life Time,** New York: Doubleday, Page & Company, 1922. s. 385-390; Morgenthau, daha sonra Bölge Hahambaşı'nın Siyonist propaganda yaptığı gerekçesi ile New York Özgür Sinagog Derneği Başkanlığından istifa edecektir. **New York Times**, *"Quit Because of Zionism",* March 7, 1919. s. 18.

11 William Yale, "Ambassador Henry Morgenthau's Special Mission of 1917", **World Politics,** S. 1, No 3, April 1949. s. 309; İttihat Terakki ileri gelenlerinin böyle bir niyetlerinin olup olmadığı bilinmemektedir. Tarihi hadiselerin seyri bu söylemin Morgenthau'nun kurgusu olmasının akla daha yatkın olduğunu göstermektedir.

12 Reinharz, agm. s. 261.

Osmanlı idaresindeki milletlerin bağımsızlıklarına kavuşacakları gibi konularda taviz vermemesi istenmişti.[13]

ABD'nin Mısır'daki temsilcisi William Yale de, Morgenthau ile benzer olarak, 1917 yılında Mısır'da bulunan İngiliz İstihbarat Şefi General Clayton'nun, "İttihat Terakki'nin savaştan önce Siyonistlere Filistin'de isteklerini gerçekleştirme hakkı sağlamaya söz verdiğini" söylediğini iddia etmektedir.[14] W. Yale, barış girişimi ve üç Yahudi'den oluşan Amerikan Heyeti ile ilgili olarak şu bilgiyi verir; Morgenthau, yola çıkmadan önce Amerika'daki Siyonist Justice Brandise'a gizli görevinden ve Türkler ile ayrı barış teşebbüsünden bahsedince, İngiltere'deki Siyonist lider C. Azriel Weizman girişimden haberdar olmuştu. Weizman'ın sahip olduğu diğer önemli ve çok gizli bir bilgi de, İngiliz güçlerinin 1917 yılı bitmeden Filistin'i işgal planıydı.[15] Belirtilen amaçla Filistin cephesindeki İngiliz saldırıları yoğunlaşmıştı.[16]

Azriel Weizman'ın Girişimi ile Teşebbüsün Engellenmesi

Morgenthau ve arkadaşlarının teşebbüsünü öğrenen Weizman ve diğer Siyonistler, İngiltere'nin Filistin'i işgal etmesinin Siyonist davasına daha çok hizmet edeceği düşüncesiyle İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un da desteğiyle İspanya'ya giderek önceden planlanmış bir tertiple Cebelitarık'ta İngilizlere ait olan bir kalede Amerikan Heyeti'ni beklemeye başladılar.[17] Amerika'daki Siyonist Louis Brandeis, Weizman'ı Morgenthau'nun planı hakkında bilgilendirmiş ve Dışişleri Bakanı Lansing'i, Weizman'ın heyetle Cebelitarık'ta buluşması için İngiltere adına görevlendirilmesini İngiliz meslektaşından istemeye razı etmişti.[18] Kurulmuş tertipten habersiz olarak 4

---

13 *The Special Agents (Morgenthau, Frankfurter) to the Secretary of State,* Madrid, July 8, 1917. **PRFRUS 1917, Supplement 2 to the World War I**, C. I, age. s. 120-21.

14 Yale, agm. s. 309.

15 *Situation in Turkey*, **BWCR**, secret, 15/11/1917, G.T. 2630, File Number: 0.1/132/377 s. 3-5; Morgenthau öncülüğündeki girişim başarısızlığa uğradıktan sonra, 6 Eylül 1917 tarihinde Filistin Cephesine sevk edilecek cephanenin bulunduğu Haydarpaşa Garı'nda büyük bir patlama meydana geldi. Patlamada, Filistin'de savaşmakta olan askerlere gönderilecek savaş malzemesi ve silahlar tamamen tahrip oldu. Bu nedenle patlamanın Filistin Cephesindeki mağlubiyette büyük payı vardır. Patlamanın bir askerin cephane sandığını yere sertçe vurmasından çıktığı ya da İngiliz uçaklarının bombalaması ile gerçekleştiği söylendi. Oysa, 15 Haziran 1924 tarihinde ABD Yüksek Komiseri Amiral Bristol ile dönemin İngiliz İstihbarat görevlisi M. G. Pears arasında geçen görüşmede Pears, Haydapaşa'daki patlamanın bir İngiliz tarafından; emin olmamakla birlikte daha kuvvetle muhtemel bir Ermeni casus tarafından gerçekleştirildiğini itiraf etmiştir. Bkz. **Library of Congress Manuscript Division** (bundan sonra "**LCMD"** olarak kısaltılacaktır.)**, The Papers of Mark L. Bristol-VI,** *War Diary.* Confidential, June 15, 1924. s. 1-2.

16 **New York Times**, *"Turks Fight Well But are Defeated"*, May 3, 1917. s. 3; **New York Times**, *"Offers Army of Crusaders",* May 6, 1917. s. 9; **New York Times**, *"Turks Drive 8.000 Jews from Jaffa",* May 8, 1917. s. 3.

17 Reinharz, agm., s. 264-65.

18 age., s. 266.

Temmuz'da Weizman'ın hazır bulunduğu İngiliz kalesine davet edilen Morgenthau ve arkadaşları ile burada bir görüşme gerçekleştirildi. Morgenthau ve Frankfurther'in Dışişleri Bakanlığına Madrid'den göndermiş oldukları rapora göre; görüşmede planlanan girişimin uygun olup olmadığı ele alınarak, sonuç üçer madde halinde somutlaştırılmıştı;

A - Enver Paşa'nın Alman taraftarlığına karşın, Cemal Paşa ve Cavit Bey'in Almanlardan daha ziyade İtilaf Blok'una yakın durması,

B - Bağdat'ın düşmesi ile zafer ümitlerinin kaybolması.

C - Osmanlı topraklarındaki açlık, yokluk tehlikesi ve savaş dolayısıyla alınan yaklaşık 250 milyon İngiliz Sterlini borcun artık ödenemeyecek hale gelmiş olması, planlanan barış girişiminin başarıya ulaşabileceğini gösteren olumlu işaretlerdi.[19]

Özellikle Weizman tarafından ileri sürülen olumsuz görüşler ise şu şekilde ifade edilebilir:

a - Böyle bir girişim askeri başarılar ile desteklenmedikçe İstanbul'un ümitlerini artıracak, İtilaf Devletleri'nin zayıflığı olarak yorumlanacaktı.

b - Türk hatları çözülmek üzere idi ve bu yüzden bahsedilen teşebbüste dikkatli olunmalıydı.

c - Ayrıca İngiliz Hükümeti Türklerin egemenliğinde yaşayan ulusları, özellikle Ermenileri bağımsız hale getirmek ve Toros Sıra Dağları'nın güneyindeki bölgeyi işgal etmek niyetindeydi.[20]

Barış teşebbüsü bu planın uygulanmasını imkânsız hale getirecekti. Askeri güç kullanımı belirtilen teşebbüsün başarıya ulaşmasının en iyi yoluydu. Fakat İtilaf Devletleri şuanda böyle bir saldırıda bulunacak imkânlardan da yoksundu. Amerikan Devleti Türkler ile savaşmak üzere asker gönderirse bahsedilen teşebbüs başarıya ulaşacaktı. Weizman'ın Amerikan askerlerinin Osmanlı topraklarının işgaline yardımcı olması teklifine karşın, Morgenthau ve Frankfurter kendisine, "Amerika ile Osmanlı Devleti arasında savaş durumu bulunmadığını" hatırlattı.[21]

Kale'deki toplantıda Weizman İngiliz Hükümetini, E. Weyl ise Fransız Hükümetini temsil etmişti. Görüşme sonrasında, Morgenthau, Epstein ve

---

19 *The Special Agents (Morgenthau, Frankfurter) to the Secretary of State,* Madrid, July 8, 1917. **PRFRUS 1917, Supplement 2 to the World War I**, C. I, age. s. 121-22.

20 *The Special Agents (Morgenthau, Frankfurter) to the Secretary of State,* Madrid, July 8, 1917. **PRFRUS 1917, Supplement 2 to the World War I**, C. I, age. s. 121-22.

21 *The Special Agents (Morgenthau, Frankfurter) to the Secretary of State,* Madrid, July 8, 1917. **PRFRUS 1917, Supplement 2 to the World War I**, C. I, age. s. 121-22.

Frankfurter, Weizman ile diğer Siyonist arkadaşları tarafından kararlarından vazgeçirilerek bu barış girişiminin sonuçsuz kalması sağlandı.[22] Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen raporda, Morgenthau'nun Büyükelçiliği döneminde İstanbul'daki Amerikan Büyükelçiliği'nde görev yapan Ermeni asıllı Arshag K. Schmavoniyan'ın getirmiş olduğu haberlerin ve İstanbul'daki mevcut durumun uygun olmadığı bildirildi.[23] Bağdat'ın İngilizler tarafından işgal edilmesi, Rusların içinde bulunduğu karışıklığın ortaya çıkardığı durum dolayısıyla İstanbul ile barış görüşmesine girilmesi için doğru zaman olmadığına karar verildiği rapor edildi.[24]

Teşebbüsün başarısızlığa uğraması üzerine ABD Hükümeti geri adım attı. 14 Temmuz tarihinde Dışişleri Bakan Vekili Frank L. Polk, Morgenthau'yu sert bir dille uyararak, kendisine Türkiye (Osmanlı Devleti) ile barış görüşmelerine girmek gibi bir görev verilmediğini söyledi. Aslı görevinin Filistin'deki Yahudiler ile ilgilenmek olduğu ifade edildi. Türkiye'nin uluslararası durumu ile ilgili hiçbir yerde ve şartta kesinlikle ABD'yi bağlayıcı ifadeler kullanmaması ve vakit kaybetmeksizin Frankfurter ile birlikte hemen Kahire'ye

---

22 Yale, agm., s. 314-315, 320; F. W. Brecher, Barış Misyonu'nun başarısız olmasının nedeninin W. Yale'nin iddia ettiği gibi Siyonist etkisi olmadığını kaydeder. Brecher, Morgenthau'nun İstanbul'daki görevinden ayrılıp 1916 yılında ABD'ye dönüşünden sonra İttihat Terakki'nin kendisi ile Filistin'i satma pazarlığı yaptığı söylentisini yayması nedeniyle İstanbul'da istenmeyen adam *persona non-grata* ilan edilmişti. Elçilik çalışanı Ermeni Schmavoniyan'ın Cebelitarık'ta kendisine ilettiği İstanbul'daki mevcut durum raporunun etkili olduğunu, Albay Edward House'un Wilson'u böyle bir girişimde bulunmaya sevk ettiğini fakat aslında Wilson'un adı geçen teşebbüsü çok da umursamadığını kaydetmektedir. Bkz. Brecher, agm., s. 357-362; Dönemin olaylarının gelişim örgüsü ve ABD arşiv belgelerindeki bilgi kırıntıları W. Yale'nin kaydının doğru olma ihtimalini yükseltmektedir. 18 Ağustos 1917 tarihinde *New York Times*'ta Dışişleri Bakanlığı'na dayandırılarak verilen habere göre; Morgenthau'nun liderliğindeki misyonun bir amacının Filistin'in İngilizler tarafından işgal edilmesi ve Filistin'de bağımsız Siyonist Yahudi Devleti kurulması iken, diğer amacın da Filistin cephesindeki Türk yetkililerle görüşülerek Osmanlı Devleti'nin savaştan çekilmesinin sağlanmasıydı. Bu haber Yale'nin ileri sürmüş olduğu iddialar ile örtüşmektedir. Bkz. **New York Times**, *"Send to Sound Turkey? Rumor in Washington that Morgenthau Goes on a Peace Mission",* August 18, 1917. s. 8; Orta Doğu alanında uzman olan Yale, 1917-1918 yılları arasında ABD'nin özel ajanı olarak Mısır'da görev yapmış olduğu için hadiseleri şahsen yakından gözlemleme imkanı bulmuştur. Bkz. *Report of the Special Agent at Cairo (Yale),* Cairo, March 4, 1918. **PRFRUS 1918, Supplement 1 to the World War I**, C. I, Washington: Government Printing Office, 1933. s. 241-244.

23 İngiliz Savaş Kabinesi raporlarında her ne kadar Weizman'nın adı açık olarak yazılmasa da, Filistin'in işgal edilerek burada Yahudiler için Ulusal Vatan *(National Home)* tahsis edileceği kaydedilmektedir. Bu durum Yale'nin iddialarının haklılığını gösterir ve Mekke Şerifi Hüseyin liderliğindeki Arapların Osmanlı Devleti'ne isyan ederken nasıl kandırıldığını da ortaya koyar. Şerif Hüseyin daha sonra Mekke'den kovulacak ve oğlu Abdülmecit İstanbul'da Amerikan Yüksek Komiseri Bristol'dan İngiliz okulundan mezun olan küçük kardeşine Amerikan petrol şirketi *Standart Oil*'de iş bulması için ricacı olacaktır. Bkz. *Peace Negotiations With Turkey,* **BWCR**, G.T. 2648, Secret, 16 November 1917, s. 2; *Occupation of Jafa-Jerusalem Line,* **BWCR**, Secret, 9/10/1917, File No: 0.1/125/359. s. 1-2; **LCMD, The Papers of Mark L. Bristol-IV,** *War Diary.* Confidential, September 15, 1923.

24 *The Special Agents (Morgenthau, Frankfurter) to the Secretary of State,* Madrid, July 8, 1917. **PRFRUS 1917, Supplement 2 to the World War I**, C. I, age. s. 120; Reinharz, a.g.m., s. 266.

gitmesinin emredildiği bildirildi.[25] Böylece, büyük ümitler bağlanan bu barış girişimi başarıya ulaşamamış oldu. Girişim başarılı olsaydı, Osmanlı Devleti için savaş yaklaşık bir buçuk yıl önce sona ermiş olacaktı. 1917 yılının sonunda İngiltere, Filistin'i işgal etmiştir.

SONUÇ

I. Dünya Savaşı devam ederken ABD'nin 1917 yılında savaşa katılmasıyla dengeler İtilaf Blok'u lehine değişmiş olmasına rağmen savaşın bu blok tarafından kazanılacağı halen kesin değildi. Belirtilen şartlar altında, Osmanlı Devleti'nin savaştan ayrılması ABD ve müttefiklerinin elini rahatlatacak bir girişim olarak değerlendirildi. Bu girişim başarılı olsa ve Osmanlı Devleti savaştan ayrılsa da, toprak bütünlüğü muhafaza edilmeyecek ve Türkler İstanbul'dan çıkartılacaktı. Başkan Wilson belirtilen şartlar altında 1917 yılının ilk aylarında erken sayılacak bu barış girişim ile Osmanlı Devleti'ne yönelik savaş amaçlarını gerçekleştirmek niyetindeydi. Çünkü müzakere ekibine verilen talimatta, Türklerin İstanbul'dan çıkması ve Ermeniler başta olmak üzere Gayrimüslimlerin bağımsızlıklarına kavuşturulması, başka bir deyişle Osmanlı Devleti'nin etnik temele dayalı parçalara ayrılması üzerinde pazarlık yapılmaması istenmişti. Görüldüğü gibi, Wilson idaresindeki Amerikan Hükümeti, 1917 Mayıs ayındaki bu barış girişimi ile savaş sonunda elde etmeyi planladığı kazanımları garanti altına almak niyetindedir. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nin savaştan çekilmesi ile Bulgaristan da zor durumda kalacak ve savaştan çekilecektir. Böylece İttifak Blok'unda önemli bir gedik açılması başarılmış olacaktı.

Siyonistlerin ve İngiliz Hükümetinin ABD'den farklı savaş amaç ve niyetleri taşımaları teşebbüsün başarısız olmasına neden olmuştur. Morgenthau'nun böyle bir barış heyeti içerisinde yer alması başarısızlığın diğer nedenidir. Çünkü tarihi hadiseleri kendi işine geldiği gibi kurgusal bir üslupla hikâye etmeyi bir yöntem olarak belirlemiş olan Morgenthau'nun Babıâli nezdinde güvenilirliği en alt düzeydeydi. Bu nedenle Morgenthau ve arkadaşları yolarına devam ederek İstanbul'a varmayı başarabilseler de, özellikle

---

[25] *The Acting Secretary of State to the Special Agent (Morgenthau),* Washington, July 14, 1917. **PRFRUS 1917, Supplement 2 to the World War I,** C. I**,** age. s. 120; Morgenthau ve Elkus'un Osmanlı Devleti'nin savaştan çekilerek ayrı barış imzalaması için görüşmelerde bulundukları İngiliz Savaş Kabinesi belgelerinde de kaydedilmiştir. Ayrıca, Balfour'un ve daha sonra Lloyd George'un söylediği Osmanlı Devleti'ne karşı İngiliz savaş amaçları ve işgal edilecek yerler yine Savaş Kabinesi raporlarında yer almaktadır. Bkz. *Peace Negotiations With Turkey,* **BWCR**, G.T. 2648, Secret, 16 November 1917, s. 1.

Morgenthau'nun kişiliği nedeniyle teşebbüsün başarıya ulaşabilme ihtimali kuşkuludur.

Sonuç olarak, her ne kadar başarısız olsa da 1917 yılındaki bu ayrı barış girişimi önemli bir teşebbüstür. Girişimin başarıya ulaşabilmesi halinde I. Dünya Savaşı'nın seyrinin değişeceğine kuşku yoktur. Şayet bu girişim başarılı olsaydı Filistin işgal edilmeyeceği, Suriye ve Musul kaybedilmeyeceği ve yüzbinlerce sivil ve askerin hayatını kaybetmeyeceği düşünülebilir. Fakat Amerikan Hükümeti'nin tüm bu 1917 Mayıs ayı sonrası savaşlarında kaybedilen toprakları Osmanlı Devleti'nden koparma niyetinin en az İngiltere kadar güçlü olduğu da hatırdan çıkartılmamalıdır.

KAYNAKÇA

Brecher, F. W., "Revisiting Ambassador Morgenthau's Turkish Peace Mission of 1917", **Middle Eastern Studies,** S. 24, No 3, Temmuz 1988.

Morgenthau, Henry, in Collaboration with French Strother, **All In A Life Time,** New York: Doubleday, Page & Company, 1922.

Reinharz, Jehuda, "His Majesty's Zionist Emissary: Chaim Weizmann's Mission to Gibraltar in 1917", **Journal of Contemporary History,** S. 27, No: 2, Nisan 1992.

Yale, William, "Ambassador Henry Morgenthau's Special Mission of 1917", **World Politics,** S. 1, No 3, April 1949.

Chicago Daily Tribune, *"Premier Tells Britain's' Aims; Kaiser Must Yield Conquests",* January 6, 1918.

New York Times, *"Ambassador Elkus Denies Berlin Tale",* July 5, 1917.

New York Times, *"Diversions of the Turk"*, May 25, 1917.

New York Times, *"Elkus Arrives at Berne",* June 4, 1917.

New York Times, *"Let Elkus Remain",* May 5, 1917.

New York Times, *"Offers Army of Crusaders",* May 6, 1917.

New York Times, *"Quit Because of Zionism",* March 7, 1919.

New York Times, *"Send to Sound Turkey? Rumor in Washington that Morgenthau Goes on a Peace Mission",* August 18, 1917.

New York Times, *"Turks Drive 8.000 Jews from Jaffa",* May 8, 1917.

New York Times, *"Turks Fight Well But are Defeated"*, May 3, 1917.

New York Times, *"Turks Ready to Open Dardanelles to All",* May 10, 1917.

New York Times, *"Warns of New Atrocities"* May 17, 1917.

New York Times, *"Kind to Scorpion's Men",* August 26, 1918.

Washington Post, *"Removal of Papal Seat to Jerusalem not Probable"* , June 3, 1917.

British War Cabinet Records, *Peace Negotiations With Turkey,* G.T. 2648, Secret, November 1917.

British War Cabinet Records, *Peace Negotiations With Turkey,* G.T. 2648, Secret, 16 November 1917. **British War Cabinet Records,** *Occupation of Jafa-Jerusalem Line*Secret, 9/10/1917, File No: 0.1/125/359.

British War Cabinet Records, *Peace Negotiations With Turkey*, G.T. 2648, Secret, 16 November 1917.

British War Cabinet Records, *Situation in Turkey*, secret, 15/11/1917, G.T. 2630, File Number: 0.1/132/377.

Library of Congress Manuscript Division, The Papers of Mark L. Bristol-VI, *War Diary*. Confidential, September 15, 1923.

Library of Congress Manuscript Division, The Papers of Mark L. Bristol-VI, *War Diary*. Confidential, June 15, 1924.

Papers Relating to Foreign Relations of US, 1917, Supplement 2 to the World War I, C. II, Washington: Government Printing Office, 1932.

Papers Relating to Foreign Relations of US, 1918, Supplement 1 to the World War I, C. I, Washington: Government Printing Office, 1933.